IŠVYKIMO IR ATVYKIMO PROCESŲ BEI JŲ METU GAUNAMŲ DUOMENŲ ANALIZĖ

„Big Data“ analitika: migracijos procesų ir duomenų valdymo efektyvinimas

Parengė: Raminta Olbutaitė ir Adelė Jaškūnaitė
2018 m. gegužė

Kurk Lietuvai

KODĖL SVARBU ANALIZUOTI MIGRACIJOS PROCESUS IR JŲ METU GAUNAMUS DUOMENIS?

Neatitikimai tarp įvairių valstybės informacinių sistemų ir registrų gali sukelti trikdžių, siekiant vykdyti žmogiškųjų išteklių stebėseną. Šiuo metu kiek į Lietuvą atvyko ar išvyko žmonių, skaičiuojama remiantis tuo, kiek žmonių Lietuvoje deklaravo gyvenamąją vietą arba priešingai – kiek išsiregistravo.

Duomenų spragas iliustruoja neatitikimai tarp gyventojų skaičiaus pagal Statistikos departamento ir Registrų centro duomenis (skirtumas siekia 11%).

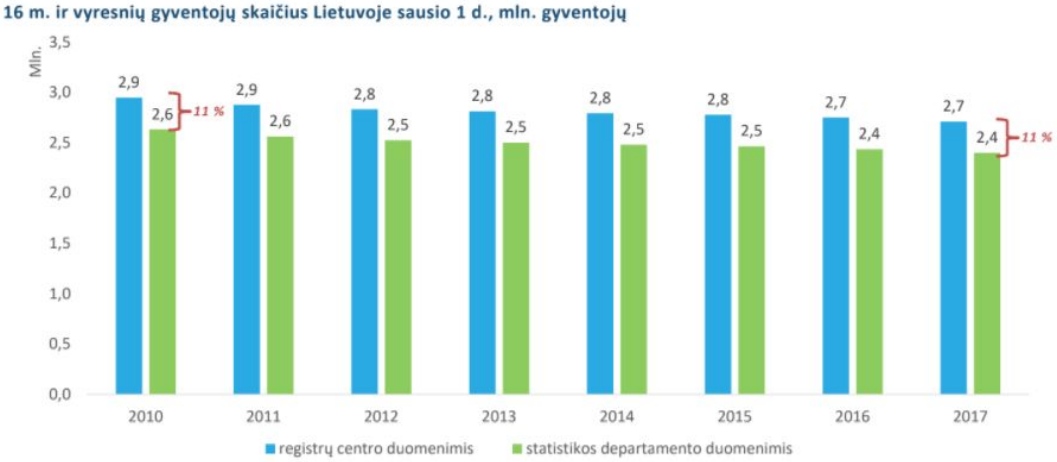

Šiuo metu Lietuvoje galiojantys teisės aktai numato, jog atvykimo ar išvykimo iš Lietuvos metu asmuo privalo deklaruoti gyvenamosios vietos pasikeitimą - 2018 m. sausio 15 d. valstybės įmonės „Registrų centro” direktoriaus įsakymas „Dėl Gyvenamosios vietos deklaravimo taisyklių patvirtinimo” nr. v-24, Gyvenamosios vietos deklaravimo taisyklių, I skyrius, Bendrosios nuostatos, 3 d.
MOSTA „Nacionalinė žmogiškųjų išteklių būklės ataskaita” 2018, http://mosta.lt/images/leidiniai/ZMOGISKUJU_ISTEKLIU_BUKLES_ATASKAITA_2018.pdf

Kurk Lietuvai

GYVENTOJŲ SKAIČIAUS SKAIČIAVIMO SKIRTUMAI PAGAL STATISTIKOS DEPARTAMENTĄ IR REGISTRŲ CENTRĄ

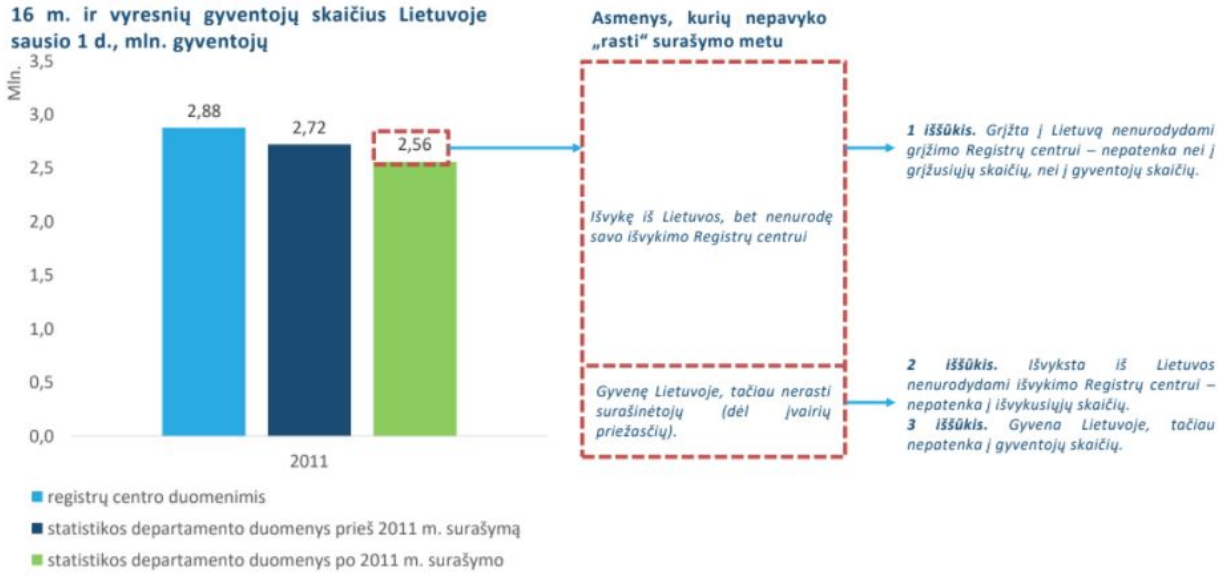

Viena pagrindinių priežasčių, kodėl yra neatitikimų dėl gyventojų skaičiaus - dažnai pasitaikanti problema, jog išvykstantys iš Lietuvos bei atvykstantys į Lietuvą asmenys neteikia išvykimo ar gyvenamosios vietos deklaracijų.

MOSTA „Nacionalinė žmogiškųjų išteklių būklės ataskaita” 2018, http://mosta.lt/images/leidiniai/ZMOGISKUJU_ISTEKLIU_BUKLES_ATASKAITA_2018.pdf

Šių metų balandį Lietuvoje pirmą kartą pristatyta MOSTA „Nacionalinė žmogiškųjų išteklių būklės ataskaita”. Tyrimu pirmą kartą siekta išsiaiškinti kokio amžiaus, išsilavinimo ar kokių profesijų atstovai labiausiai linkę emigruoti.

Egzistuojančias duomenų spragas iliustruoja ši ataskaitos dalis, kuri parodė, jog **net 41% grįžusiųjų gyventi į Lietuvą piliečių yra klasifikuojami kaip neužimtieji**, nes valstybės registruose jų veikla nėra fiksuojama.

MOSTA tyrimas įrodo, jog norint vykdyti efektyvią žmogiškųjų išteklių stebėseną svarbu atkreipti dėmesį į surenkamų duomenų tikslumą bei galimų papildomų duomenų šaltinių įtraukimą.

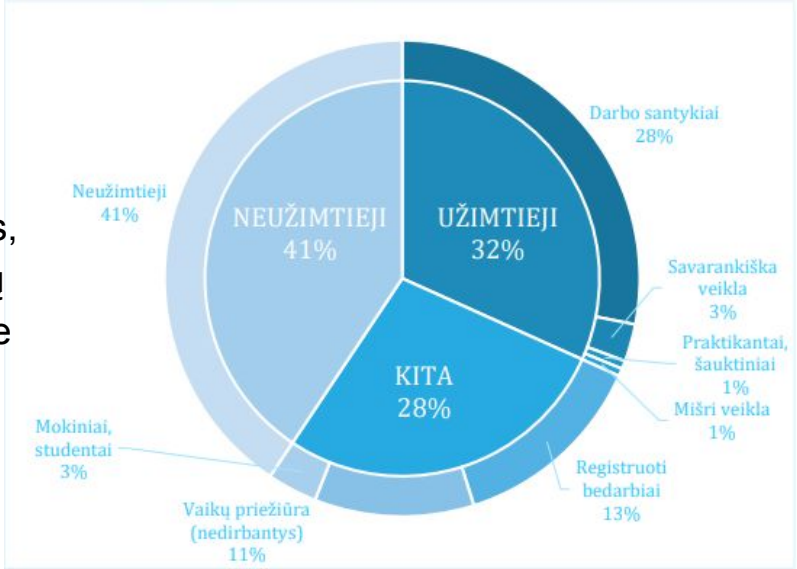

MOSTA „Nacionalinė žmogiškųjų išteklių būklės ataskaita” „2016 m. grįžusiųjų gyventi į Lietuvą piliečių užimtumas ir veikla pagal tipą”, 2018, http://mosta.lt/images/leidiniai/ZMOGISKUJU_ISTEKLIU_BUKLES_ATASKAITA_2018.pdf

Kurk Lietuvai

STEBĖSENOS MECHANIZMAS

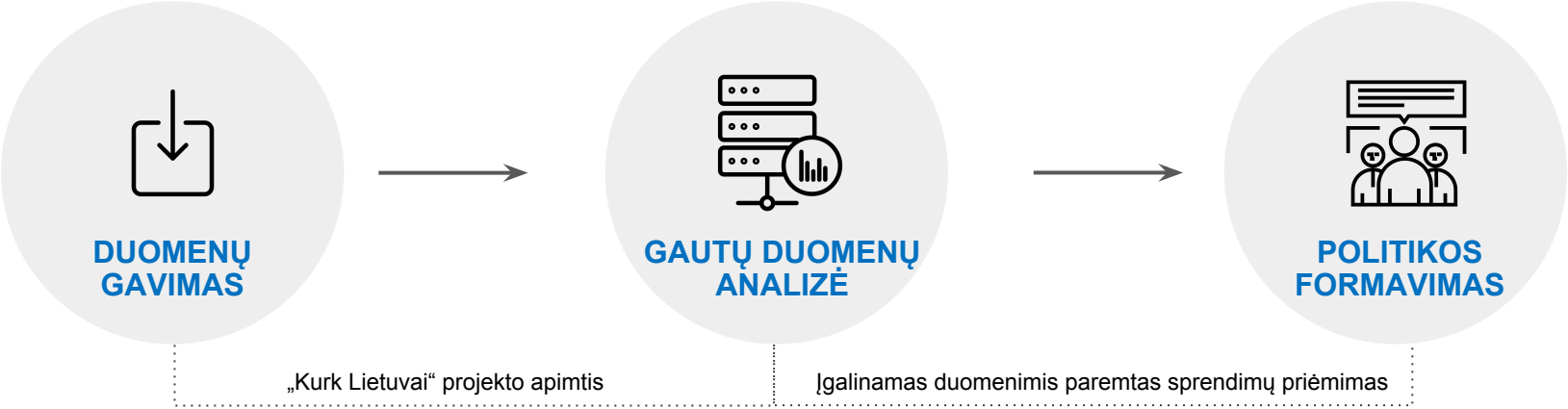

Projekto metu dėmesys skiriamas išvykimo ir atvykimo metu surenkamų duomenų kokybei, jų naudojimui bei procesų valdymo efektyvumui didinti. Kokybiški ir išsamūs duomenys gali būti naudojami žmogiškųjų išteklių analizei. Tiksliais duomenimis paremtos analizės išvados - pagrindas politikos formavimui žmogiškųjų išteklių bei migracijos srityje.

Išvykimo ir atvykimo procesų bei duomenų analizės metu analizuota, kokius veiksmus turi atlikti kiekvienas atvykstantis ar išvykstantis iš Lietuvos, kokius duomenis surenka valstybės institucijos (jų turinys ir kokybė) bei šių procesų efektyvumas.

Kurk Lietuvai

IŠVYKIMO IR ATVYKIMO PROCESŲ ANALIZĖ PAGAL TIPUS

Siekiant efektyviai analizuoti visus asmenis, kurie išvyksta ar atvyksta į Lietuvą, buvo sudaryti išvykstančiųjų ir atvykstančiųjų tipai pagal jų veiklos kryptis ir/arba atvykimo tikslą.

Vėliau buvo analizuojami procesai, kuriuos kiekvienas iš išskirtų tipų turi atlikti išvykstant iš Lietuvos ir/ar atvykstant į Lietuvą. Analizės metu taip pat buvo identifikuojamos duomenų spragos bei neefektyvūs procesai.

Analizės metu buvo laikytasi principo, jog kiekvienas tipas turi deklaruoti gyvenamosios vietos pasikeitimą, tačiau tirti ir kiti galimi duomenų šaltiniai, kuriuos būtų galima naudoti asmeniui nedeklaravus gyvenamosios vietos pasikeitimo.

IŠVYKIMO PROCESAI PAGAL TIPUS:

Tipai:		
1.	Lietuvos pilietis	išvykęs studijuoti užsienyje
2.1.	Lietuvos pilietis	užsienio valstybėje samdomas darbuotojas
2.2.	Lietuvos pilietis	užsienio valstybėje savarankiškai dirbantis asmuo
2.3.	Lietuvos pilietis	asmuo, kuriantis verslą užsienio valstybėje
3.	Lietuvos pilietis	Lietuvos socialines garantijas gaunantis asmuo (senatvės pensija)
4.	Lietuvos pilietis	į užsienio valstybę išvykusio asmens šeimos narys
5.	Užsienio pilietis	užsienio pilietis nuolat gyvenęs Lietuvoje (daugiau nei 5 metus)

Grupės: 1 - išvykstantys studentai; **2** - užsienyje dirbantys, nuolatines pajamas gaunantys asmenys; **3** - galimai socialinę paramą iš valstybės gaunantys asmenys; **4** - išvykusio į užsienio valstybę šeimos narys; **5** - išvykę užsienio piliečiai.

Kurk Lietuvai

1. Lietuvos pilietis, išvykęs studijuoti užsienio valstybėje

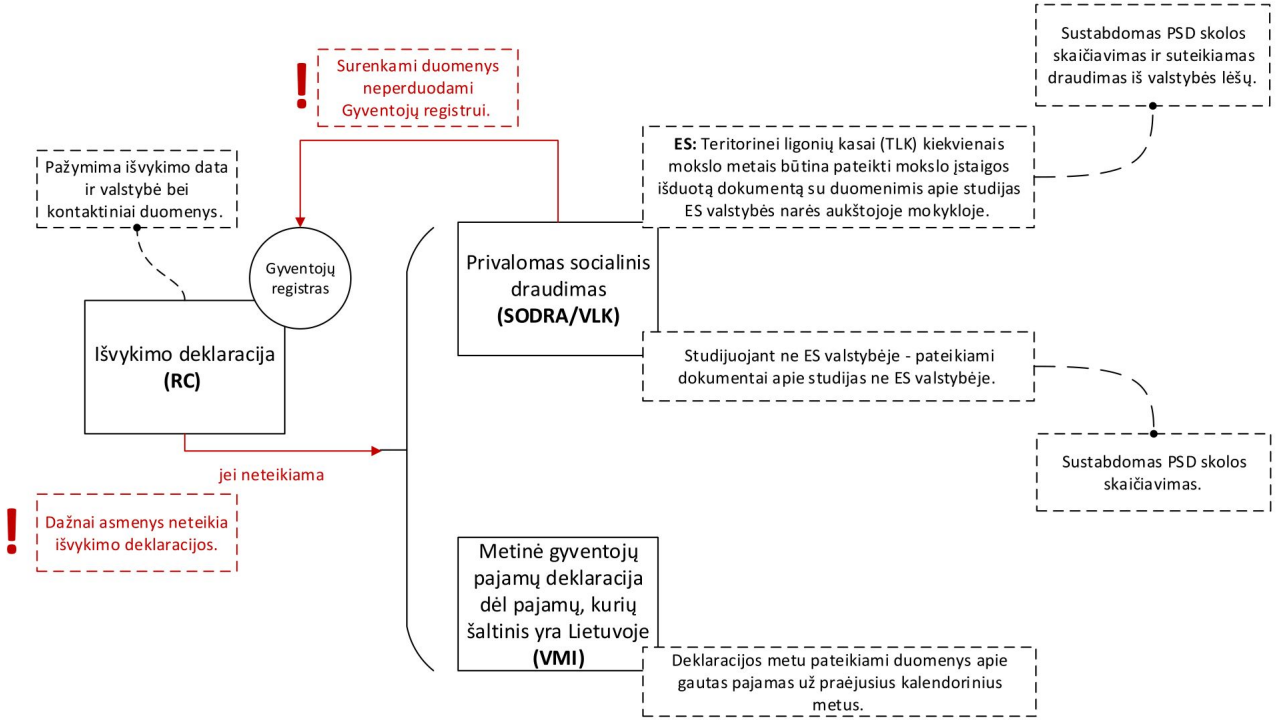

KOMENTARAI:

GYV. VIETOS PASIKEITIMAS

Dažnai išvykstant studijuoti į užsienio valstybę, nedeklaruojamas gyv. vietos pakeitimas, tačiau teikiamos pažymos apie studijas užsienyje dėl privalomo socialinio draudimo išsaugojimo Lietuvoje.

DUOMENŲ SPRAGOS

Europos Sąjungoje studijuojantys asmenys teritorinėms ligonių kasoms teikia mokymo įstaigos išduotą akademinę pažymą (gaunami duomenys apie studijų trukmę, tipą, specialybę bei universitetą), tačiau šie duomenys nėra kaupiami ar analizuojami. Šių duomenų analizavimas leistų taikyti tikslines priemones, siekiant pritraukti užsienio lietuvius grįžti ir įsitraukti į Lietuvos darbo rinką, nes būtų žinoma, kuriose valstybėse gyvena specifinę kvalifikaciją turintys žmonės.

Kurk Lietuvai

2.1., 2.2., 2.3. Lietuvos pilietis, išvykęs dirbti samdomu darbuotoju, savarankiškai dirbti ar kurti verslą užsienio valstybėje

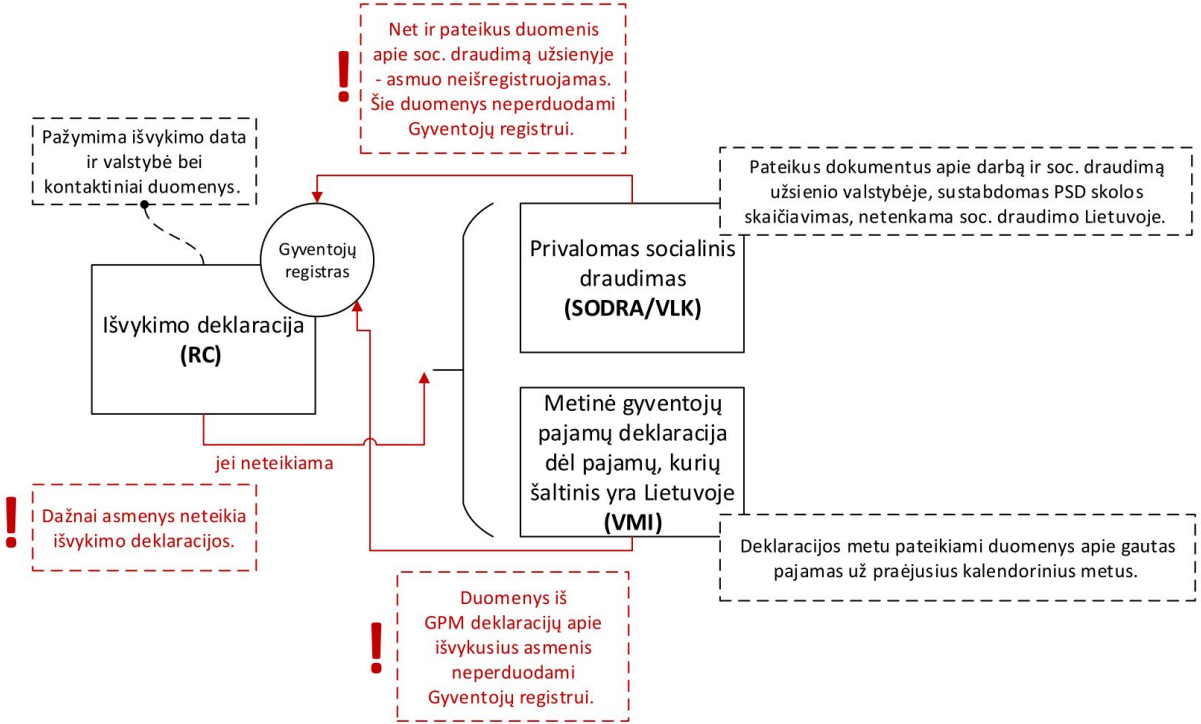

KOMENTARAI:

GYV. VIETOS PASIKEITIMAS

Šiems profiliams nedeklaruojant gyvenamosios vietos pasikeitimo, pagrindinė paskata informuoti apie išvykimą šiuo metu yra privalomo socialinio draudimo įmokų perskaičiavimas (dėl susikaupusios skolos).

JOKIA VEIKLA NEUŽSIIMANTYS ASMENYS

Šiems profiliams nedeklaruojant gyvenamosios vietos pasikeitimo, pagrindinė paskata, kaip ir 2.1., 2.2. ir 2.3. profiliams, informuoti apie išvykimą šiuo metu yra privalomo socialinio draudimo įmokų perskaičiavimas (dėl susikaupusios skolos). Jei užsienyje esantis asmuo neužsiima jokia veikla, jam bus sudėtinga pagrįsti, jog jis yra draustas kitoje valstybėje.

Kurk Lietuvai

3. Lietuvos socialines garantijas gaunantis asmuo (senatvės pensija)

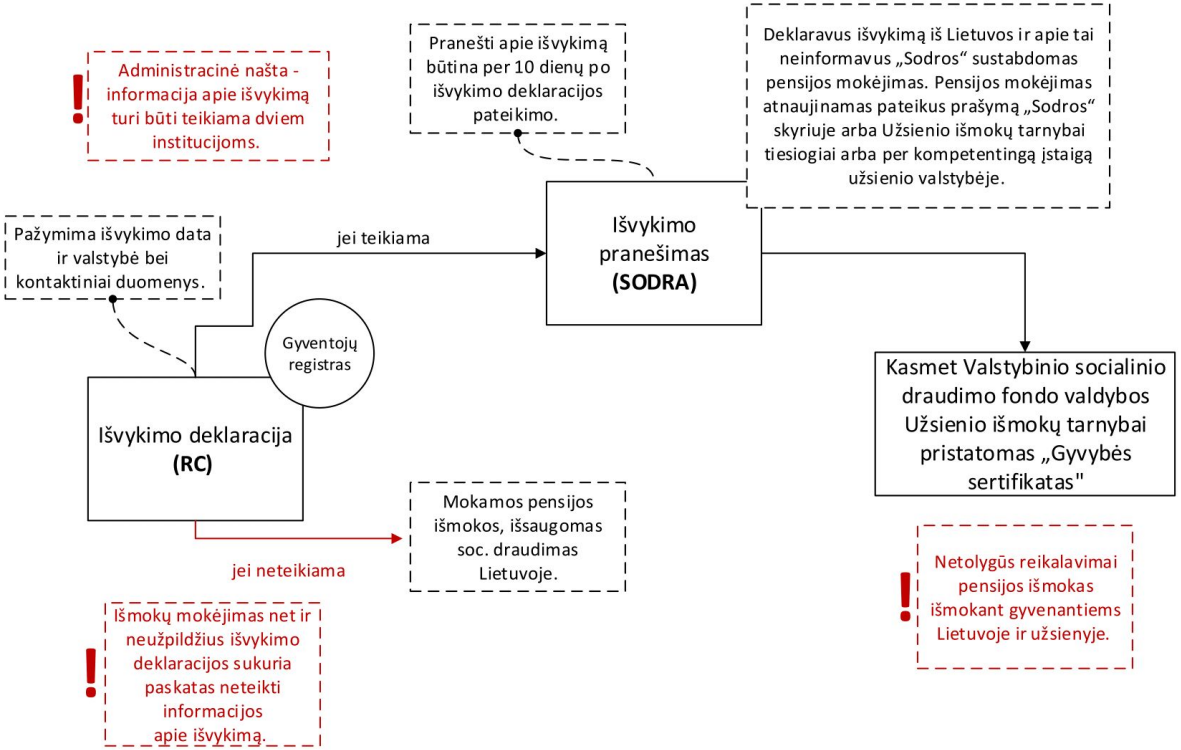

KOMENTARAI:

SOCIALINĖS GARANTIJOS, KURIOS YRA NUTRAUKIAMOS IŠVYKUS:

- Išankstinės senatvės pensijos;
- Valstybinės nukentėjusių asmenų pensijos;
- Valstybinės nukentėjusių asmenų našlių ir našlaičių pensijos;
- Valstybinės mokslininkų pensijos;
- Vaiko išlaikymo išmoka.

SUDĖTINGA UŽFIKSUOTI ASMENS IŠVYKIMĄ

Jei asmuo gaunantis senatvės pensiją išvyksta į užsienį ir nedeklaruoja gyv. vietos pasikeitimo - procesų metu yra labai sudėtinga užfiksuoti šio asmens migraciją.

Kurk Lietuvai

4. Lietuvos pilietis, į užsienio valstybę išvykusio asmens šeimos narys, iki 18 metų

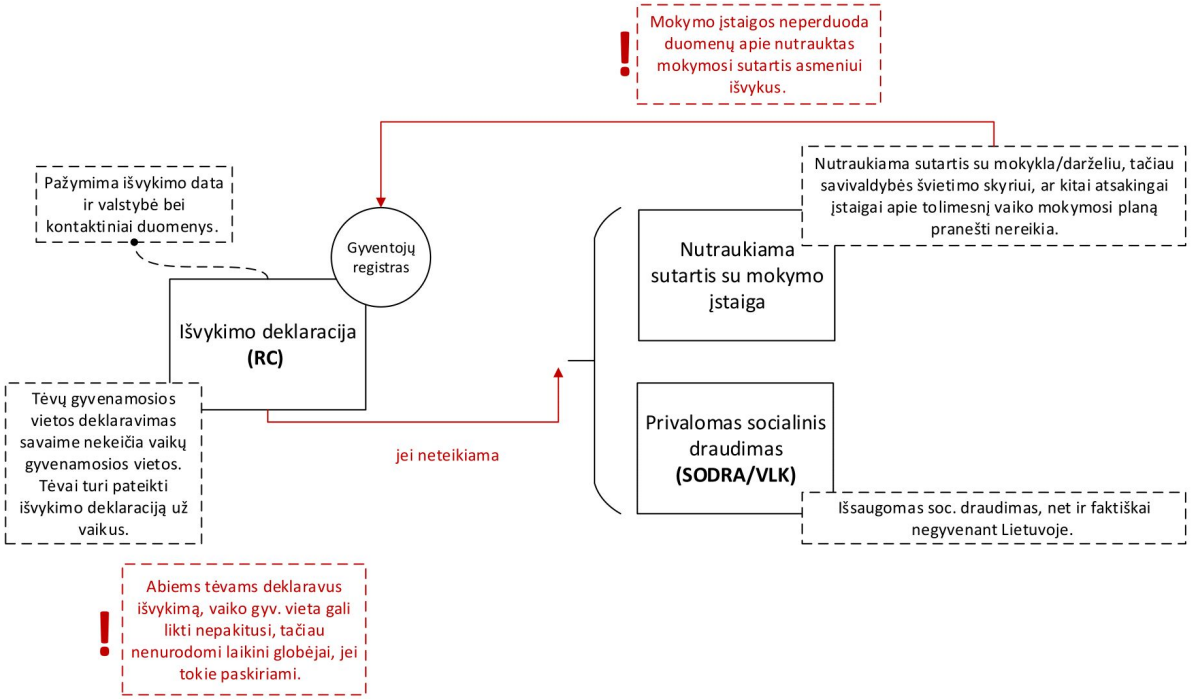

KOMENTARAI:

TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS

Mokymo įstaigų turimi duomenys apie nepilnamečių išvykimą iš Lietuvos nėra automatiškai perduodami Gyventojų registrui - taip sukuriama rizika, jog nutraukę sutartį su mokymo įstaiga tėvai išvyks nepateikę išvykimo deklaracijos.Tai gali apsunkinti ne tik statistikos vedimą ar žmogiškųjų išteklių stebėseną, bet ir institucijų, siekiančių vaiko teisių užtikrinimo, darbą.

Kurk Lietuvai

5. Užsienio pilietis nuolat gyvenęs Lietuvoje (daugiau nei 5 metus)

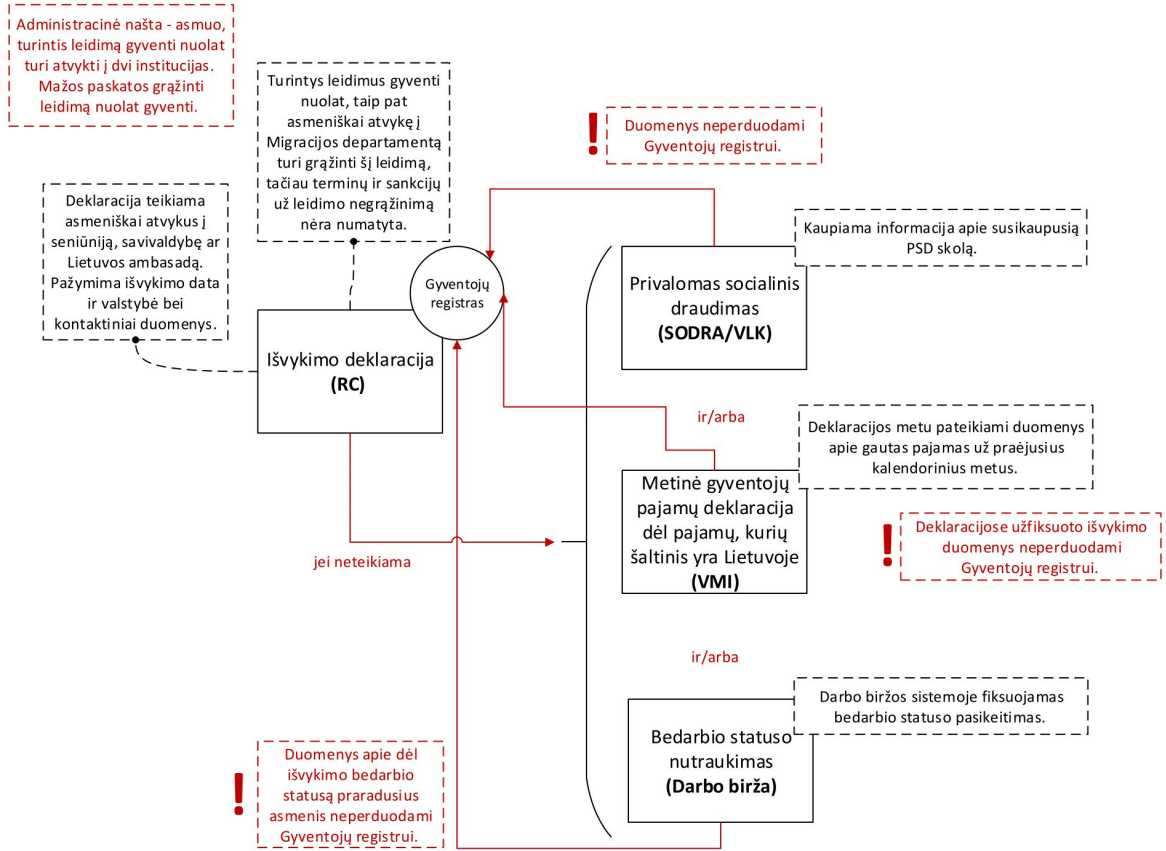

KOMENTARAI:

PERTEKLINIAI IR NEEFEKTYVŪS IŠVYKIMO PROCESAI

Praktika rodo, jog užsienio piliečiai labai retai deklaruoja išvykimą iš Lietuvos.
Turintys leidimus nuolat gyventi Lietuvoje - išvykstant turi asmeniškai aplankyti dvi institucijas: seniūniją, savivaldybę ar Lietuvos ambasadą, jog pateiktų išvykimo deklaraciją; ir Migracijos departamentą - jog grąžintų turimą leidimą.

Kurk Lietuvai

ATVYKIMO PROCESAI PAGAL TIPUS:

Tipai:		
A.1.1.	Lietuvos pilietis	atvykęs studijuoti Lietuvoje
A.1.2.	Užsienio pilietis	
B.1.1.	Lietuvos pilietis	Lietuvoje samdomas darbuotojas
B.1.2.	Užsienio pilietis	
B.2.1.	Lietuvos pilietis	Lietuvoje savarankiškai dirbantis asmuo
B.2.2.	Užsienio pilietis	
C.1.1.	Lietuvos pilietis	socialines garantijas siekiantis gauti/gaunantis asmuo (senatvės pensija)
C.1.2.	Užsienio pilietis	asmuo, siekiantis prieglobsčio arba papildomos apsaugos, šeimos narys
D.	Užsienio pilietis	lietuvių kilmės užsienietis

Grupės: A - atvykstantys studentai; **B** - Lietuvoje dirbantys, nuolatines pajamas gaunantys asmenys; **C** - galimai paramos ar pagalbos iš valstybės siekiantys asmenys, šeimos nariai; **D** - lietuvių kilmės užsienio piliečiai.

Kurk Lietuvai

A.1.1. Lietuvos pilietis, atvykęs studijuoti Lietuvoje

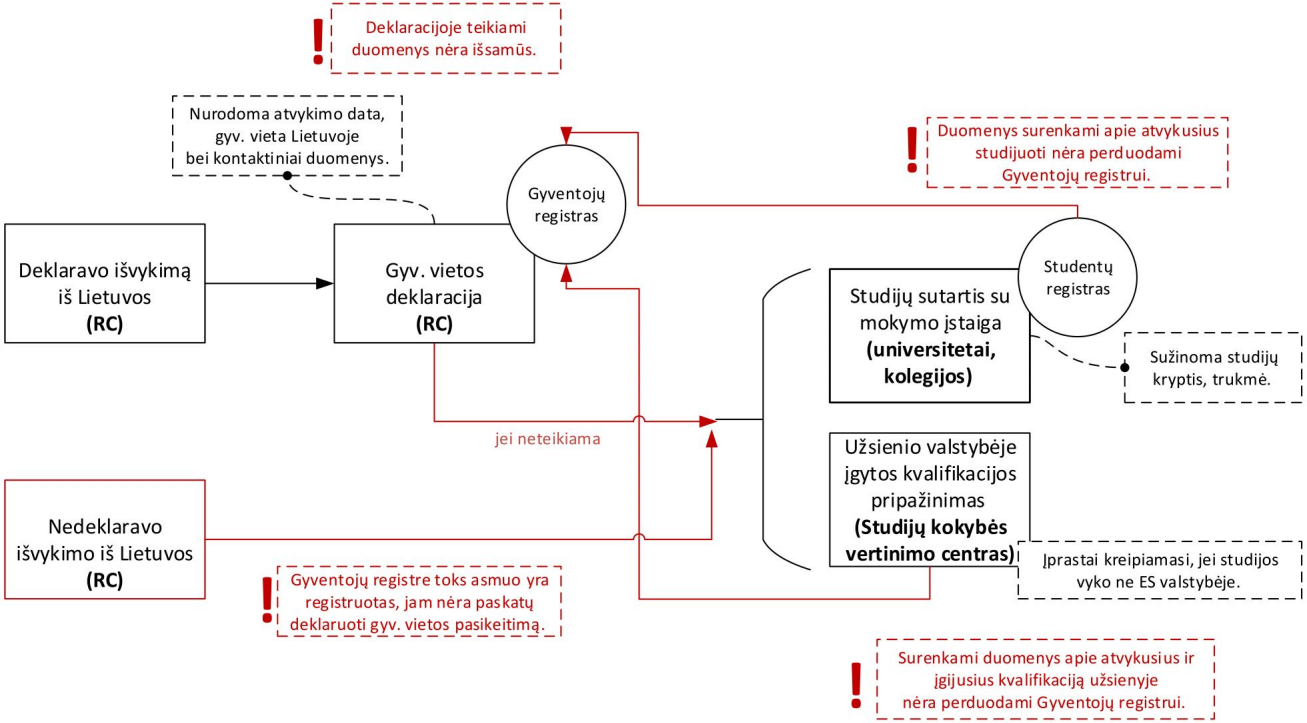

KOMENTARAI:

GYVENAMOSIOS VIETOS PASIKEITIMO DEKLARAVIMAS

Jei Lietuvos pilietis buvo išvykęs iš Lietuvos, bet išvykimo nedeklaravo, numatoma, jog jam grįžus į Lietuvą institucijoms bus sunku ar beveik neįmanoma šį grįžimą užfiksuoti, nes Gyventojų registre šio asmens gyvenamoji vieta liks nepakitusi.

Kurk Lietuvai

A.1.2. Užsienio pilietis, atvykęs studijuoti Lietuvoje

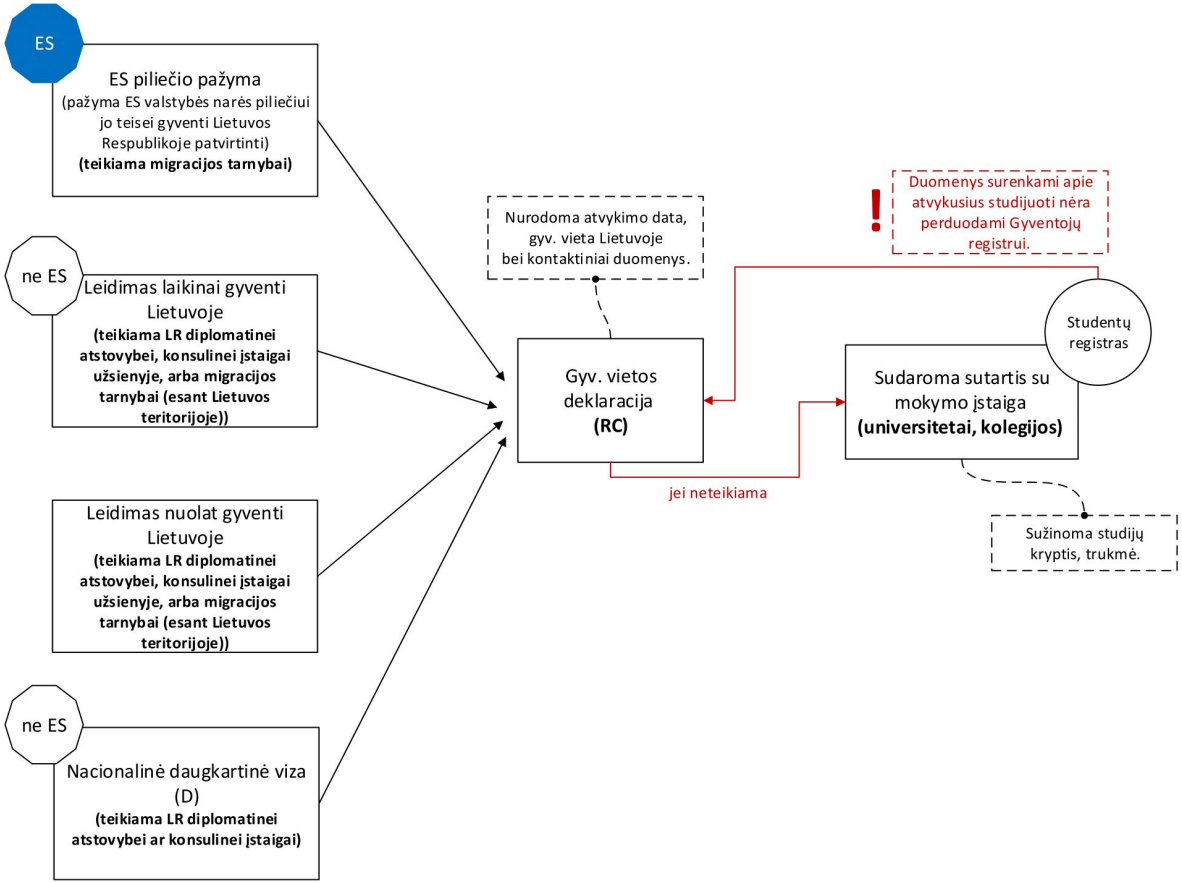

KOMENTARAI:

UŽSIENIO PILIEČIŲ JUDĖJIMO FIKSAVIMAS

ES piliečių judėjimą yra sudėtinga fiksuoti, jeigu jie nedeklaruoja gyv. vietos Lietuvoje dėl laisvo judėjimo ES.

Ne ES piliečių judėjimas matomas aiškiau dėl jiems būtinų gauti leidimų atvykti į Lietuvą. Atvejai, kuomet ne ES piliečiai neregistruotų gyv. vietos yra reti.

Kurk Lietuvai

B.1.1. Lietuvos pilietis, samdomas darbuotojas

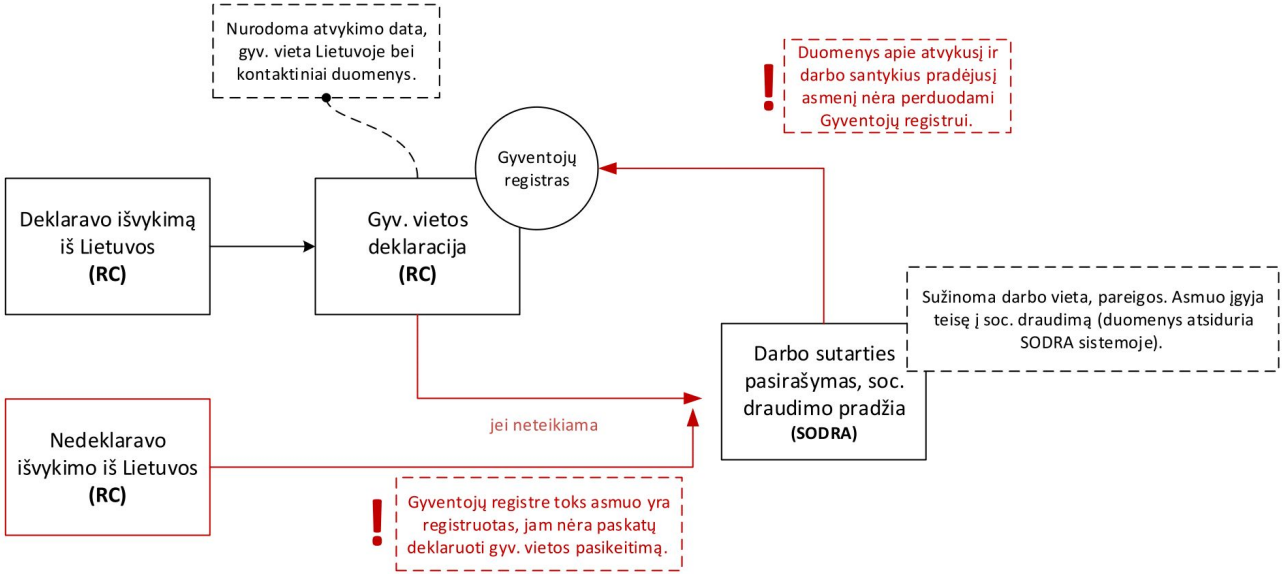

KOMENTARAI:

GYVENAMOSIOS VIETOS PASIKEITIMO DEKLARAVIMAS

Neretai išvykstantieji gyvenamosios vietos pasikeitimo nedeklaruoja. Jei Lietuvos pilietis buvo išvykęs iš Lietuvos, bet išvykimo nedeklaravo, sugrįžimo faktą būtų galima matyti per naujai sudarytus darbo santykius.

Kurk Lietuvai

B.1.2. Užsienio pilietis, samdomas darbuotojas

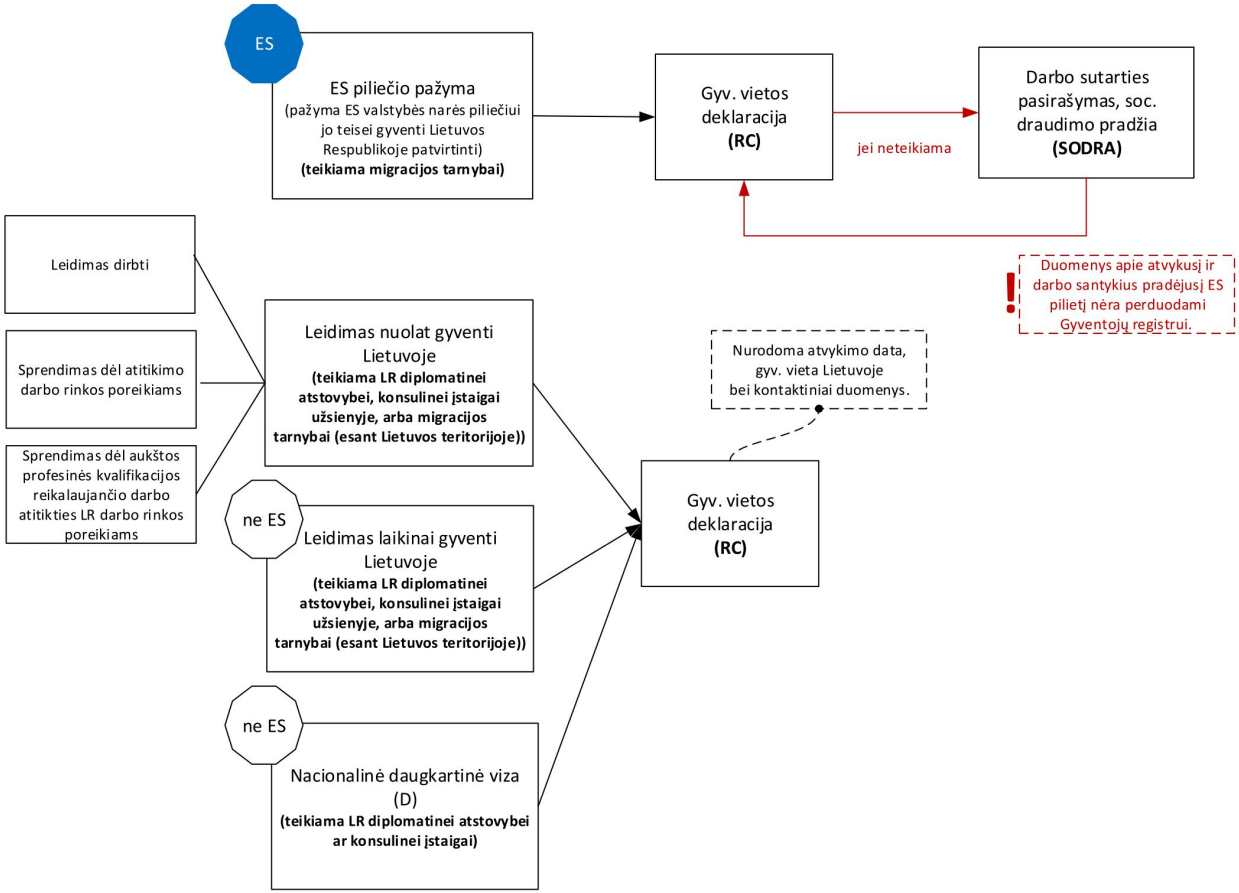

KOMENTARAI:

LEIDIMAS DIRBTI

Paprastai užsienietis (trečiųjų šalių pilietis), kuris ketina dirbti Lietuvoje, privalo turėti leidimą. Leidimą dirbti užsienietis privalo gauti iki atvykdamas į Lietuvą.
ES ir ELPA valstybių narių piliečiams leidimų dirbti nereikia (šie naudojasi laisvo darbuotojų judėjimo teise).

Taip pat leidimų dirbti gauti nereikia trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra LR piliečių šeimos nariai ir turi leidimą laikinai gyventi, išduotą šeimų susijungimo atveju, arba kurie turi leidimą nuolat gyventi arba Sąjungos piliečio šeimos nario leidimo laikinai ar nuolat gyventi šalyje kortelę.

Kurk Lietuvai

B.2.1. Lietuvos pilietis, dirbantis savarankiškai

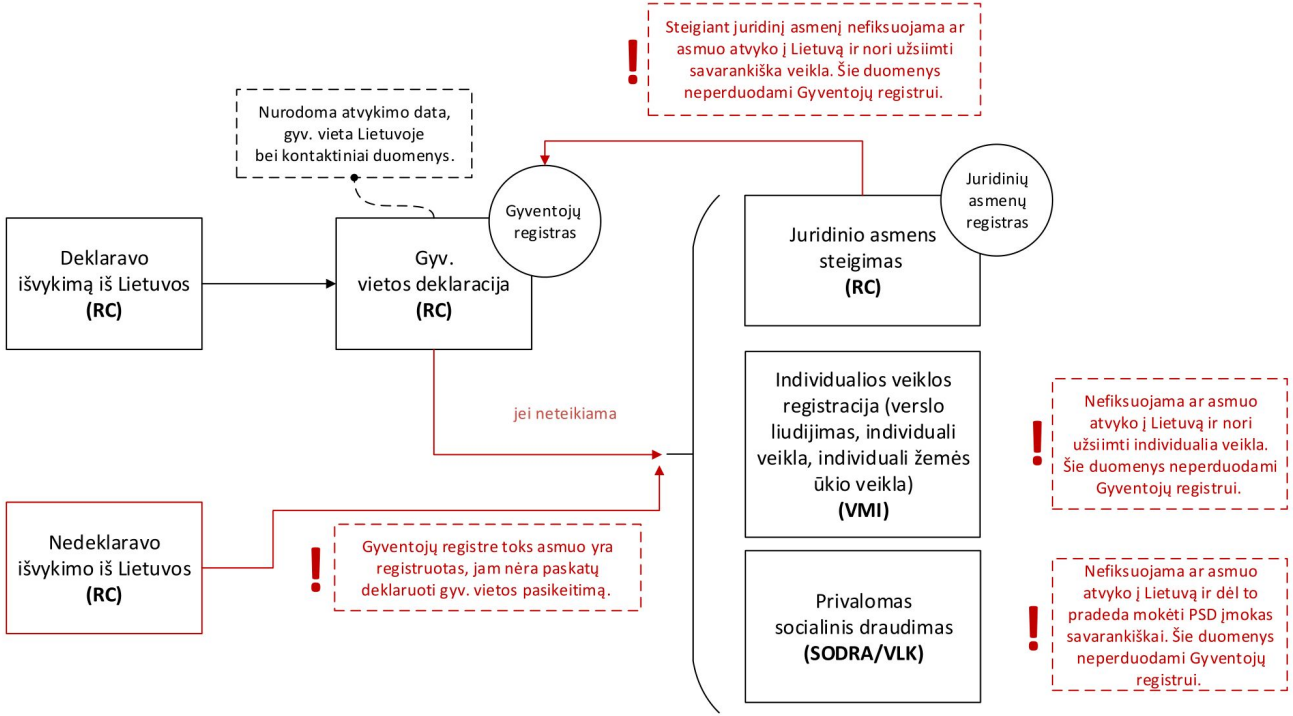

KOMENTARAI:

GYV. VIETOS PASIKEITIMO DEKLARAVIMAS

Lietuvos piliečiams atvykus į Lietuvą, bet nedeklaravus gyv. vietos pasikeitimo ir pradėjus savarankišką veiklą yra sudėtinga užfiksuoti atvykimo faktą. Net jei ir asmuo naujai pradeda savarankišką veiklą, proceso metu, pavyzdžiui steigiant juridinį asmenį, nenurodoma, jog asmuo neseniai atvyko į Lietuvą.

Kurk Lietuvai

B.2.2. Užsienio pilietis, savarankiškai dirbantis

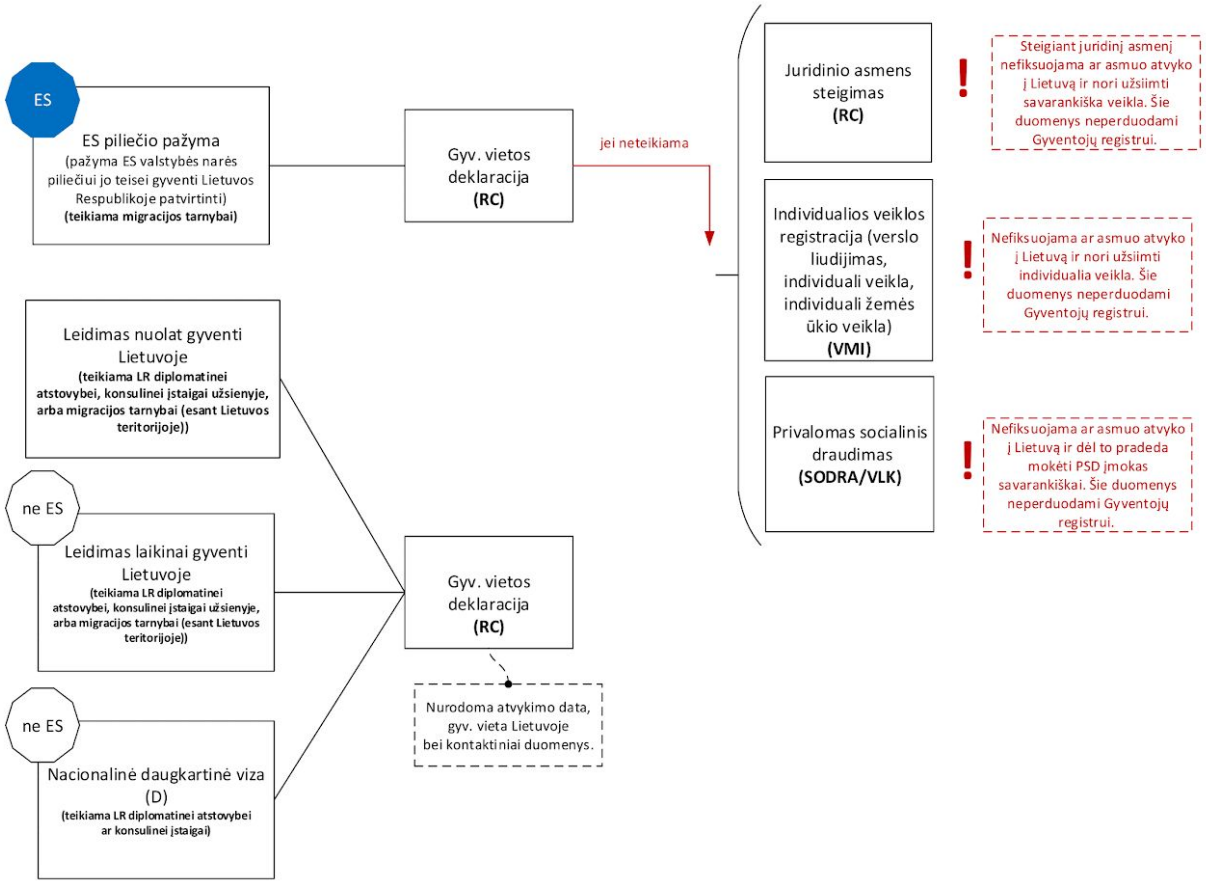

KOMENTARAI:

ATVYKIMO PAGRINDAS

Užsienietis, kuris ketina dirbti Lietuvoje savarankiškai, pirmiausia turi gauti leidimą gyventi Lietuvoje.

Tikėtina, jog **leidimą laikinai gyventi** gaus šiais pagrindais:

- užsiima ir ketina toliau užsiimti teisėta veikla Lietuvos Respublikoje;
- ketina užsiimti teisėta veikla, susijusia su naujų technologijų ar kitų Lietuvos Respublikos ūkio ir socialinei plėtrai reikšmingų naujovių diegimu;
- ar kiti pagrindai atvykti.

Tikėtina, jog **leidimą nuolat gyventi** gaus šiais pagrindais:

- pragyveno Lietuvos Respublikoje be pertraukos pastaruosius 5 metus ir turėjo leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje;
- pragyveno ES valstybėje narėje be pertraukos pastaruosius 5 metus, iš kurių ne mažiau kaip 2 metus be pertraukos – Lietuvos Respublikoje, ir turėjo leidimą laikinai gyventi;
- ar kiti pagrindai atvykti.

Kurk Lietuvai

C.1.1. Lietuvos pilietis, socialines garantijas siekiantis gauti/gaunantis asmuo (senatvės pensija)

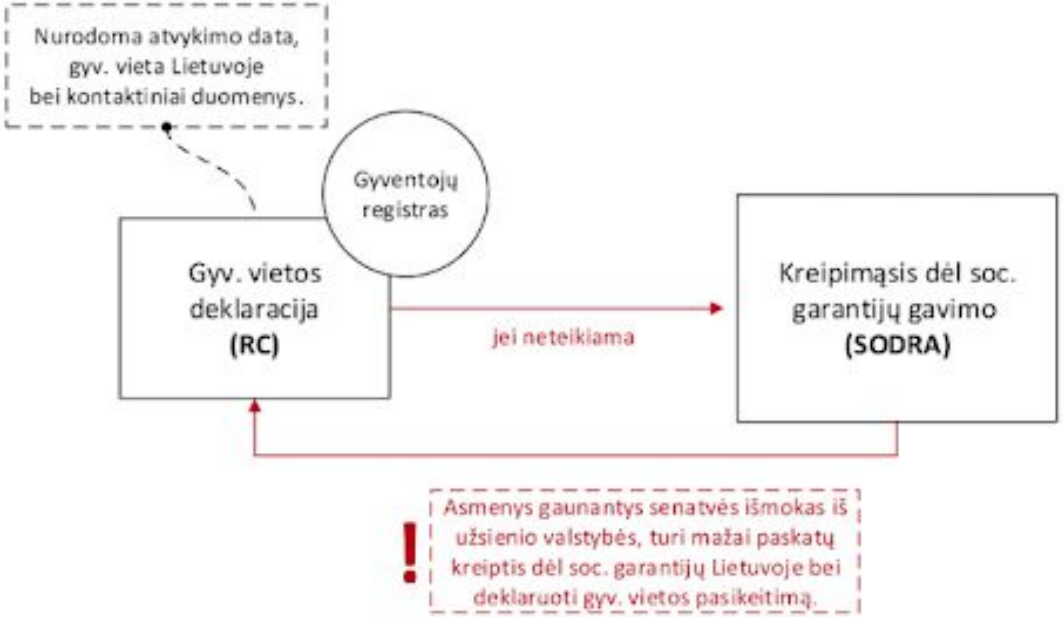

KOMENTARAI:

GYVENAMOSIOS VIETOS PASIKEITIMO DEKLARAVIMAS

Neretai išvykstantieji gyvenamosios vietos pasikeitimo nedeklaruoja. Jei Lietuvos pilietis gauna socialines garantijas, kurios yra nutraukiamos išvykus, atsiranda rizika, jog išvykimo fakto šis asmuo nedeklaruos.

SOCIALINĖS GARANTIJOS, KURIOS YRA NUTRAUKIAMOS IŠVYKUS:

- Išankstinės senatvės pensijos;
- Valstybinės nukentėjusių asmenų pensijos;
- Valstybinės nukentėjusių asmenų našlių ir našlaičių pensijos;
- Valstybinės mokslininkų pensijos;
- Vaiko išlaikymo išmoka.

Kurk Lietuvai

C.1.2. Užsienio pilietis, siekiantis prieglobsčio arba papildomos apsaugos, ar atvykstantis kaip šeimos narys

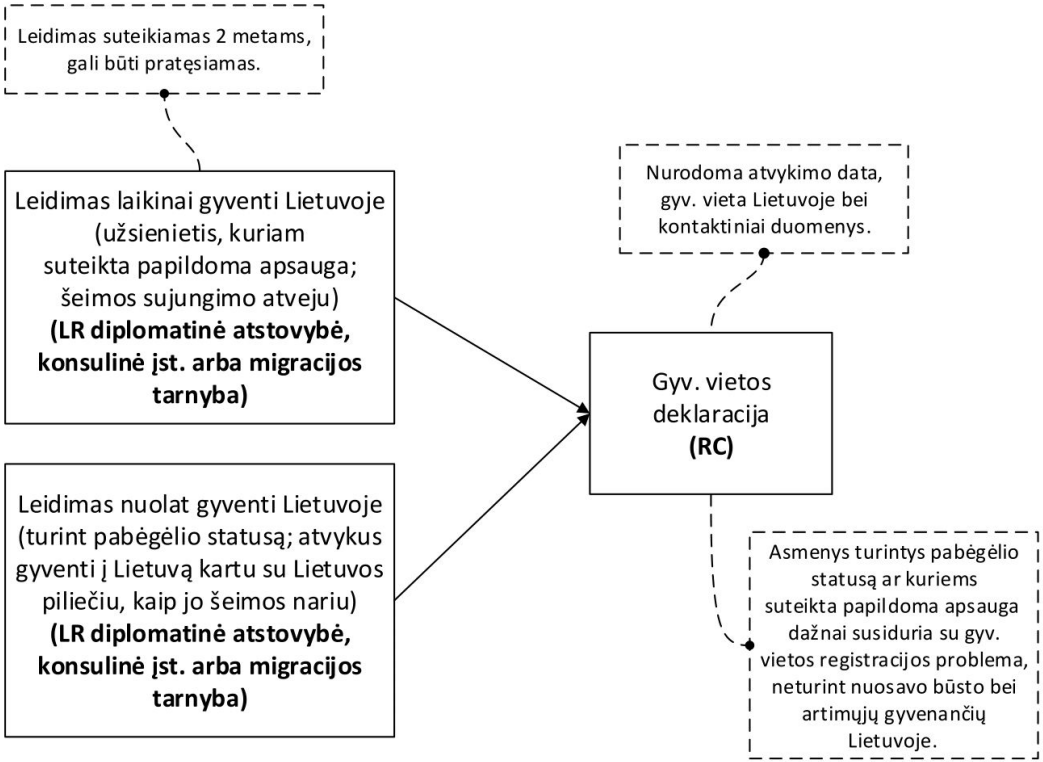

KOMENTARAI:

GYVENAMOSIOS VIETOS DEKLARAVIMAS

Asmenys turintys pabėgėlio statusą ar kuriems suteikta papildoma apsauga dažnai susiduria su gyv. vietos registracijos problema, neturint nuosavo būsto bei artimųjų gyvenančių Lietuvoje.

Šio tipo asmenų atvykimą į Lietuvą proceso prasme nėra sudėtinga fiksuoti, nes šie asmenys fiziškai negali įvažiuoti į Lietuvą, kol neatlieka tam tikrų procesų.

Kurk Lietuvai

D. Užsienio pilietis: lietuvių kilmės užsienietis

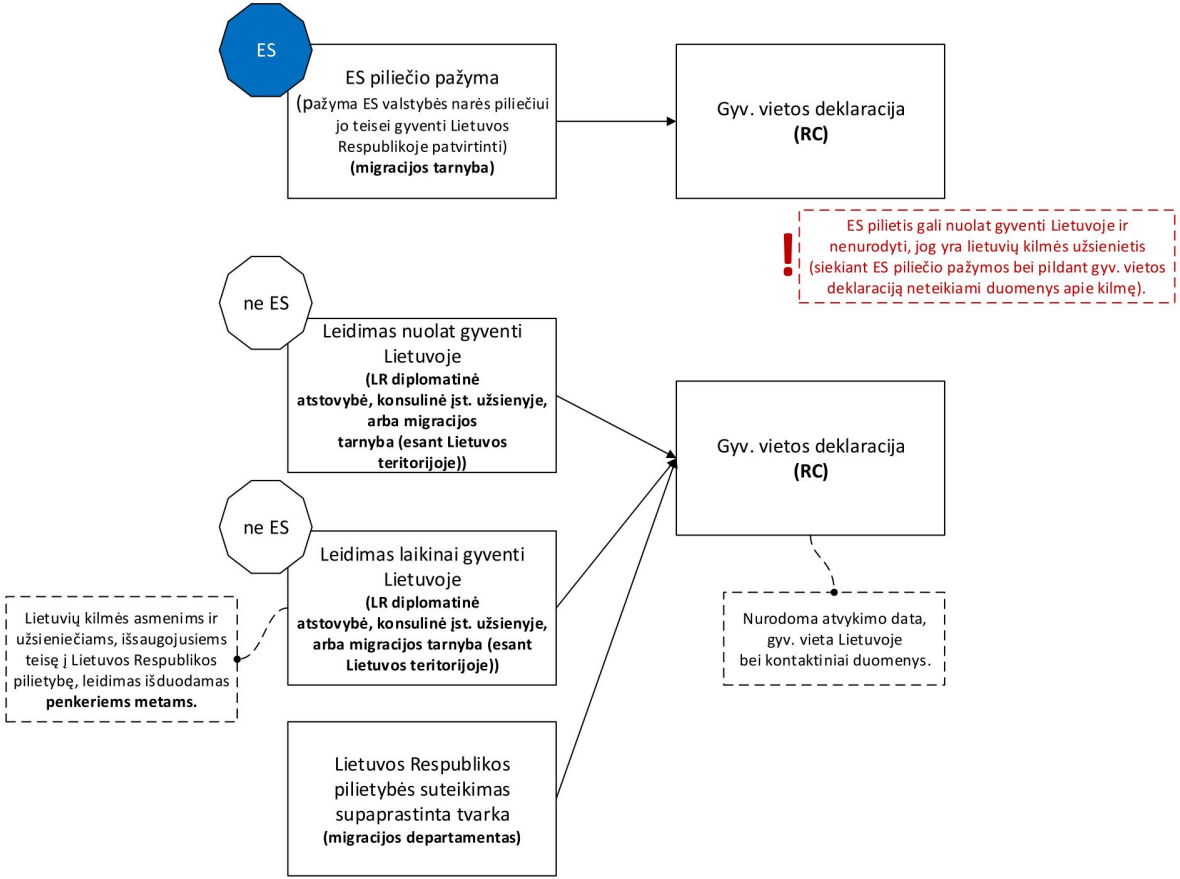

KOMENTARAI:

LIETUVIŲ KILMĖS UŽSIENIEČIAI

Šio tipo asmenų migracijos stebėsena nėra sudėtinga, nes prieš atvykdami į Lietuvą pastarieji turi gauti leidimą nuolat ar laikinai gyventi ar siekti pilietybės suteikimo.

Sudėtingiau užfiksuoti ES piliečio, kuris yra lietuvių kilmės, migraciją. ES piliečiai gali laisvai atvykti į Lietuvą bei deklaruoti gyv. vietą Lietuvoje be papildomos informacijos suteikimo, jog jis yra lietuvių kilmės.

Kurk Lietuvai

PASTEBĖTOS PROBLEMINĖS SRITYS

Neefektyvūs procesai deklaruojant išvykimą

Pastebėta administracinė našta asmeniui deklaruojant išvykimą ar atvykimą - deklaruojant, jog esi išvykęs iš Lietuvos VMI (pildant Gyventojo pajamų deklaraciją), ar SoDra (dėl Privalomojo sveikatos draudimo (PSD) įmokų) ši informacija **nėra automatiškai perduodama Gyventojų registrui**. Tai reiškia, jog žmogus, pateikęs duomenis apie išvykimą ar atvykimą SoDra dėl PSD įmokų turės atskirai pildyti išvykimo ar atvykimo deklaraciją, o to nepadaręs asmuo vis dar bus laikomas gyvenančiu Lietuvoje.

Duomenų kokybė

Kaupiami duomenys yra **neišsamūs.** Išvykimo ir atvykimo deklaracijos yra siauro turinio, asmenys turi mažai paskatų jas teikti. Duomenų kokybei didinti galima efektyviau naudoti jau kaupiamus valstybės duomenis, kurti savanoriškus duomenų teikimo būdus bei efektyviau rinkti ir naudoti duomenis apie lietuvius iš užsienio valstybių duomenų bazių.

Duomenų valdymas

Pastebimas **silpnas tarpinstitucinis bendradarbiavimas** dėl duomenų dalijimosi. Su išvykimu ar atvykimu susijusi informacija renkama įvairiuose valstybės registruose, tačiau ne visuomet papildo Gyventojų registrą.

Duomenų panaudojimas (žmogiškųjų išteklių politikos formavimas)

Valstybės šiuo metu turimi duomenys **nėra pilnai išnaudojami** žmogiškųjų išteklių politikos formavime. Sustiprinus duomenų kokybę bei jų valdymą, reikalinga sukurti modelį, kuriuo remiantis žmogiškųjų išteklių politikos formavimas būtų grindžiamas periodiškai renkamais ir analizuojamais duomenimis.

Kurk Lietuvai

KONTAKTAI:

Projekto vadovė
Raminta Olbutaitė
raminta.olbutaite@kurklt.lt
+370 633 07338

Projekto vadovė
Adelė Jaškūnaitė
adele.jaskunaite@kurklt.lt
+370 616 75948

Kurk Lietuvai